

és nem szabad idő arányára, szerkezetére, belső összefüggéseire vonatkozóan.

A következő fejezet központi része az önkormányzat korszerű formáinak problémáival foglalkozik. Itt veti fel újra a szerző azt a kérdést is, hogy az ifjúsági mozgalom szervezetére épüljön-e az önkormányzat *alapvető* struktúrája vagy sem. Ezt hazánkban a KISZ., a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Pedagógiai Intézet közös állásfoglalása eldöntötte. Bár gyakorlati szempontból a vita nem gyümölcsöző, néhány elvi megjegyzést szükséges tenni e fejezet kapcsán. Az első a bizonyítás során felhasznált létszám-kérdés. Az ifjúsági szervezet számaránya természetesen nem közömbös. A tanulók meghatározott arányát soraiba kell ölelnie, hogy az önkormányzat alapja lehessen. De hogy az *legyen* (és ne csak lehessen), az lényegében politikai és nem létszám-kérdés. E politikai szándékot viszont a létszám növekedése egy ponton túl nemhogy szolgálja, hanem ellene hat. A KISZ túlzott felduzzadása két vonatkozásban is csökkentette vezető szerepét: aggasztóan lesüllyedt a KISZ tagokkal szemben támasztott követelményszint, tevékenységében pedig a politikai jelleg erősen háttérbe szorult.² Bár ma már kezdünk kilábalni e hibákból, helyes lett volna ezekre a veszélyekre kitérni, annál is inkább, mivel a magyarországi vitán mint aggályok, hangot kaptak.

Egy másik vonatkozása a kérdésnek, hogy erőteljesen hangsúlyozni kell: az ifjúsági szer-

vezet az önkormányzat *alapvető* struktúrája, s nem határozza azt meg részleteiben. Erre példát a szerző könyvéből meríték. A tanulóbrigád — melynek vezetősége nyilván nem esik egybe a Komszomol vezető szervekkel — a szerző szervezeti alapegységnek nevezi (129. lap). E brigádok baráti, elvtársi közösségek (120. lap), melyek a termelőmunkára való előkészítés, tanulás minden oldalú nevelés feladatait egységbe foglalják (121. lap). Elsődleges közösségek tehát, melyeknek meg van az iskolai szintű szervezetük is, és vezetőiket saját sorából saját maguk választják — a Komszomol javaslatára. Ilyen és hasonló szervezetek létrejötte esetén két veszélyt kell elkerülnünk: találjuk meg a módját annak, hogy az ifjúsági szervezet vezetése alatt működjenek és ne dobjuk ki őket, mint „második mechanizmust” és ne függetlenítsük őket az ifjúsági szervezettől.

A tanulóközösség fejlesztésének időszzerű problémáival foglalkozó fejezetnek elsősorban szemléletformáló erejét emelném ki. Bár az egész könyvre jellemző, hogy nem egyszerűen ismeretet közöl, hanem állásfoglalásra, eddigi álláspontunk újbóli végiggondolására készített, a pedagógiai irányítás fejlettebb módszereiről szóló részt külön érdemes kiemelni ebből a szempontból.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy SZÉCHY ÉVA könyve hasznos művel gazdagította a közösségről szóló irodalmat, munkája mind a pedagógiai elmélet, mind a gyakorlat szempontjából figyelemre méltó előrelépést jelent.

HORVÁTH LAJOS

ACTA PAEDAGOGICA DEBRECINA

1963—1967

I.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tudományos évkönyve 1963-ban immár a kilencedik alkalommal jelent meg és adott számot az oktatók tudományos kutatásairól, újabb eredményeikről. Évről-évre emelkedett a kötetek száma is, amely mennyiségileg is jelezte és prezentálta azt a tudományos fejlődést, amit az utóbbi években egyetemünk elért. Így jelent meg az egyetem Neveléstudományi Tanszékének is az első önálló kötete — JAUSZ BÉLA szerkesztésében — ACTA PAEDAGOGICA DEBRECINA (Tomus IX/1. 1963.)

² Megjegyezzük, a KISZ határozott intézkedéseket tett e torzulások kiküszöbölésére.

Tankönyvkiadó, Bp. 144. o.) címmel, amelyben a tanszék oktatóinak a tudományos munkában elért eredményeiről olvashatunk. Ezek mellett — nagyon helyesen — gyakorló iskolai pedagógusok módszertani írásai is helyet kaptak a kiadványban. Közismert, hogy a módszertani cikkek publikálására, elhelyezésére minimális lehetőség van s ezzel átmenetileg e probléma részben megoldódott.

1963—67 között a tanszék minden évben 10—11 ivnyi új kiadvánnyal jelentkezett s évről évre színvonalasabb, igényesebb cikkeket olvashattunk azokban. Olyan új eredményekről számolnak be, amelyek néhány évvel korábban még teljesen ismeretlenek, vitások vagy kikísérletzetlenek voltak a neveléstudomány számára (Pl. Az önértékelés helye és szerepe a személyiségformálás folyamatában,

Nevelés és önevelés a korszerű egyetemi oktató-nevelő munkában az ifjúkori sajátosságok alapján stb.) Az egyes kötetek tartalmilag mind jobbabb gazdagodnak s a tanulmányok mind több területet érintenek. Míg az 1963-as kiadvány a módszertani írások mellett csak a neveléstörténet és a pszichológia egy egy kérdését érintették, az 1964-es kötetben már a nevelélmélet is jelentősen képviselteti magát. 1965-ben megjelenik a felnőttoktatás és népművelés kérdése is, míg a legutóbbi (1967) kötetben a szociológia, szociálpedagógia is helyet kapott.

Már itt is szeretnénk hangsúlyozni, hogy az 1967-es kiadvány — amelyet KELEMEN LÁSZLÓ szerkesztett — JAUSZ BÉLA professzor, a KLTE Neveléstudományi Tanszéke igen nagyrabecsült, szeretett és elismert vezetője iránti tisztelet és megbecsülés kifejezője. A bevezető egyben azt is hírül adja, hogy a több éves műltra tekintő kiadvány eddigi ismert gyűjteményes formájától a jövőben eltér s az Intézet néhány íves kis monográfiákat ad majd ki. Miután az ACTA sorozat ismert formája tudományos vonatkozásban jelentős és tapasztalatokban gazdag időszakot zár le, ezért is látszik indokoltnak, hogy az eddigi kötetekről méltatásként néhány gondolatot elmondjunk.

II.

A pedagógia, a pszichológia, a felnőttnevelés-népművelés és a módszertan kérdéseit érintő tanulmányok rövid és vázlatos áttekintésére törekszünk. Csupán azokkal az írásokkal foglalkozunk részletesebben, amelyek a pedagógia tudománya számára problémafelvetésekben újat jelentenek, elméleti és gyakorlati vonatkozásaikban gazdagítják területeit, egyes jelenségeket új összefüggésben világítanak meg, tárnak fel. A kötetek, tanulmányok ismertetésénél nem a megjelenés időpontját vettük alapul, hanem az egyes írásokat aszerint csoportosítottuk, hogy a pedagógiának melyik alapvető részét gazdagítják.

A nevelélmélet körébe tartozó írások közül PETRIKÁS ÁRPÁD *A kísérlet elemei a nevelési jellegű megfigyelésben*. (1) c. tanulmányában a helyes kutatási módszerek megválasztásának és együttes alkalmazásának jelentőségét méltatja s a megfigyelés értelmezése mellett a témakör szakirodalmának bírálatát is adja. Hangsúlyozza, hogy a személyiség tanulmányozását csak szervezett és programszerű megfigyeléssel lehet biztosítani és szükséges az egész osztályra vagy közösségre vonatkozó program kidolgozása, amely a célkitűzéseken kívül a konkrét kérdéseket és a megfigyelés perspektíváit is magába foglalja. A neveléstudományban eddig alig érintett téma feldolgozására vállalkozott a szerző. Annak ellenére, hogy a megfigyelést a pedagógia történetében elég ré-

gen és széles körben alkalmazzák, a szakirodalom mégis elhanyagolta egységes értelmezését s csak az utóbbi években olvashatunk ezzel kapcsolatban egy egy fejtegetést. A szerző mindezeket figyelembe véve elmélyült kutatásai alapján vállalkozott a nevelési jellegű megfigyelés programjának összefoglalására és kidolgozására, amit — megítélésünk szerint — eredményesen meg is oldott.

Az 1966-os kötetben megjelent tanulmányában (2) az elsődleges közösségnevelési jelentőségének, problematikájának méltatása mellett a középiskolával szemben támasztott követelmények főbb jellemzőit elemzi és foglalja össze. Ismerteteti és bírálja az elsődleges közösségek nevelési funkciójával kapcsolatos különböző irányzatokat, megállapítva, hogy a szocialista pedagógia irodalma sem egységes e kérdés megítélésében. Megítélésünk szerint a szerző a különböző individuál-pedagógiai irányzatok bírálata és a szocialista pedagógiai irodalom eltérő értelmezéseinek elemzése mellett hazánkban elsőként vállalkozott az elsődleges közösségek nevelési funkciójának, legfontosabb tartalmi jegyeinek feltárására és összefoglalására. Ezzel elősegítette a kérdés egységes értelmezését.

Az önértékelés helye és szerepe a személyiségformálás folyamatában (3) c. tanulmányában három kérdés köré csoportosítja gondolatait. Az első kérdés esetében a nevelés-önevelés-önértékelés fogalmaival s azok sajátosságaival foglalkozik, megfogalmazza az önevelés és önértékelés meghatározó jegyeit, a nevelés és önevelés elvi összefüggéseinek legszembeütőbb vonásait. A második kérdés keretében a középiskolai tanulók önértékelése kifejlesztésének néhány feltételét és módszertani vonatkozását mutatja be s példák alapján összegezi következtetéseit. Korábbi adatok alapján beszámol ilyen jellegű kutatási eredményeiről is. E kérdés összefoglalásával kapcsolatban megállapítja, hogy az önértékelésre nevelés nem oldható meg alkalmi jelleggel, elsősorban az osztályfőnöki órákon van a legnagyobb lehetőség az önértékelés programjának, az önevelés eszközeinek kiépítésére. Harmadik kérdésként azt vizsgálja, hogy milyen jelentősége van az önértékelésnek a tanulók életében. Az önevelés programjának kialakításához megfelelő témák napirendre tűzését javasolja. Végül eddig nem érintett újabb területek, mint pl. az önértékelés érzelmi, akarat komponensekkel való kapcsolata kutatására hívja fel a figyelmet, amit a társadalmi nevelés egyre növekvő igénye is követel. Egyben gyakorlati tanácsaival is elősegíti e problémakör megközelítését.

Hasonló kérdéssel foglalkozik DURKÓ MÁTYÁS *Nevelés és önevelés a korszerű egyetemi oktató-nevelő munkában az ifjúkori sajátosságok alapján* (4) c. írása is. Tanulmányában az egyetemi oktató-nevelő munka korszerűsítésének,

a kollektív nevelői hatásoknak és a felsőfokú oktatás pedagógiájának mint a neveléstudomány új ága kifejlesztésének és megalapozásának problémáit összegezi. Jelentős teret szentel az egyetemi hallgatók életkori sajátosságai mellett a különböző fejlődési szakaszok változására, világnézetük és jellemük alakulására, fejlődésére. Foglalkozik a hallgatók tudományos munkára nevelésével, a szakmai elmélyülés differenciált kiteljesedésével, az alkotói gondolkodás kifejlesztésével, emberi kapcsolataikkal, a szocialista tanár-diák viszony alakulásával. A szerző a fegyelemre nevelésen keresztül bemutatja az önnevelés igényének a felkeltését és kifejlesztésének fontosságát. Önnevelési, nevelési tényezőként említi a hallgatók baráti közösségét, a baráti viszonyok kihasználását, az elsődleges közösségeket és a hallgatókkal folytatott őszinte beszélgetéseket. Végül a hallgatók önnevelésének, önfegyelmzésének eszközeit, módszereit, területeit összegzi.

A szerző a neveléstudomány és az egyetemi nevelőmunka olyan területéhez nyújt jelentős adalékot, amely eddig a legelmaradottabb, legelhanyagoltabb volt, s ahol csak most kezdődnek az első lépések, adatfeltárások, részelemzések. A tanulmányra a gondolatgazdagság mellett a kutatót terület árnyalt és szakszerű kezelése, az adatok, naplók mértéktartó, de pedagógiai konzekvenciáiban is sokatmondó feldolgozása a jellemző.

BORBÉLY ANDRÁS tollából olvashatjuk *A kisiskolás nevelésének néhány kérdése* (5) c., pedagógusoknak, szülőknek egyaránt értékes tanulmányát. Foglalkozik az iskolaérettség kérdésével, a családi nevelés feladataival, majd felvázolja a 6—10 éves kisiskolás testi, szellemi, fizikai, pszichikai, érzelmi sajátosságait. A nevelés külső feltételeinek biztosítása mellett vázolja a kisiskolás jó és rossz tulajdonságait, a közösség alakító, formáló erejét, végül a kisiskolások nevelési módszerének néhány kérdését foglalja össze. A szerző a felmerülő elvi kérdésekben is állást foglalt, tisztázta azokat. Hasznos javaslat, hogy az iskolaorvosi hálózat kiépülésével minden gyermek állandó és folyamatos orvosi ellenőrzés alá kerüljön. A szülői akadémiák és az alsótagozatos nevelők továbbképzési programjába is időszerű lenne ilyen és hasonló témák tervezése.

Az „átmeneti kor”, a „keserű kor”, a „viharos szakasz” korát vizsgálja *A serdülő nevelésének néhány kérdése* (6) c. írásában. Vázolja a serdülők szervezetének gyors fejlődését, alakulását, a nemek fejlődésében mutatkozó eltérő vonásokat, a serdülés fontosabb tüneteit a nemek sajátosságának megfelelően. A nevelési folyamatban különös gondot kell fordítani a meggyőzésre, erkölcsi tudatuk, jellemük formálására. Számítsunk bizalmukra — vallja a szerző — s barátként közelítve neveljük elvtársias magatartásra, amelyben természetesen sokat segít az ifjúsági mozgalom és a közösség.

A serdülés átmenet, amikor hullámai elülnek, kirívó tünetei is elmaradnak s az önálló élet szárnypróbálgatásai, majd önállósodási törekvései nyomán minőségileg új ember bontakozik ki.

A *neveléstörténeti* írásokat méltatva megállapíthatjuk, hogy jelentős problémákor feldolgozására vállalkozott BAJKÓ MÁTYÁS *A munkára nevelés XIX. századi történetének néhány problémája* (7) c. tanulmányában. Bevezetőjében utal a munkának mint az életre való előkészítés eszközének gondolati felvetődésére, a technikai műveltség társadalmi igényének jelentkezésére, az ipar, a kereskedelem, a mezőgazdaság fejlődésének és az iskolai oktatás összefüggéseinek és kereteinek bővítésére. Vázolja a munkára nevelés történeti fejlődését a 18—19. század fordulójától: az utópista szocialisták pedagógiai törekvéseit, MARXnak, ENGELSnek a munkára nevelésre vonatkozó utalásait, a párizsi kommun iskolapolitikájának gyakorlatát, végül a századforduló munkaiskoláival, a munkára nevelés törekvéseivel, célkitűzéseivel foglalkozik. A hazai kísérletek mellett kiemeli a munkáspártok követeléseit a „reálszakmák”, a „szabadképzés”, az „ifjúság munkásképzés” érdekében. Befejezésül néhány metodikai problémát boncolgat; ilyenek pl. a munkára nevelés és a politechnikai képzés viszonya, összefüggése, az „egyazon fogalom különböző értelmezésének kérdés-komplexumai”, „a munka oktatásának módszerei” stb. Valamennyi felvetett kérdés megközelítése, fejtegetése, elemzése újszerű és érdekes. Napjaink egyik lényeges kérdése a munkára nevelés, és a szerző ennek a 19. sz-i történetéből emelte ki a főbb problémákat.

A sárospataki kollégium a reformkorban (8) c. írásában a kollégium oktató-nevelő munkáját, tevékenységét vizsgálva jelentős intézmény-történeti anyaggal gazdagítja e korszak magyar neveléstörténeti fejezetét. A társadalmi politikai helyzet rövid áttekintése után a felvilágosodás indítékaival, a progresszív és regresszív erők váltakozó harcának bemutatásával, a reformkor kimagasló pedagógus képviselőinek méltatásával, a kollégiumi tanulmányok tartalmi kérdéseivel, a tantervekkel, tankönyvekkel, az ifjúság érdeklődési körének néhány problémájával foglalkozik. Szívesen olvastunk volna az országos politikai események, reformországyulések hatásáról, arról, hogy azok milyen mértékben befolyásolták a kollégium életét. A tanulmány a reformkori felsőoktatás e területének feltárásával jelentősen elősegíti a magyar felsőoktatás történetének marxista értékelésű feldolgozását.

NÉMEDI LAJOS a szerzője *Hajnóczy József a magyar köznevelésről* (9) c. tanulmányának. Hajnóczy elképzelése megegyezett a magyar jakobinusoknak a köznevelésről alkotott elképzeléseivel, gondolataival. Köznevelési programja radikális, merész, korát évtizedekkel

tűlszárnyaló. Hangoztatja, hogy a nevelés legyen egységes, nemzeti és világi, javasolja, hogy a papokat ki kell zárni a közoktatásból, kiáll a testnevelés bevezetése mellett, követeli a közoktatás anyagi alapjainak biztosítását, a tanárok nagyobb anyagi megbecsülését és az iskolák felügyeletét nem a feudális megyékre, hanem egy felállítandó országos testületre akarta bízni. Felveti, hogy a magániskolákat korlátozzák, illetve állami vizsgák letételét írják elő az ott végzett növendékeknek. Elképzelése jóval túlmutat a konzervatív reformpolitikuskor álláspontján, de a feudális állapotokba megmerevedett rendi Magyarországon még nem értek meg a társadalmi feltételek e haladó gondolatok valórváltására. A tanulmány jelentőségét az adja, hogy haladó hagyományaink feltárával gazdagítja a magyar nevelés történetét.

Kerekes Ferenc nézetei a matematika oktatásával kapcsolatban (10) c. cikk szerzője ERDÉLYI MÁRIA. Vázolja e sokoldalú pedagógus gondolatait a természettudományos képzés hasznosságáról, kora oktatási reformtörekvéseiről, haladó módszereiről stb. Korának egyik leghaladóbb pedagógus egyénisége, akinek sok más érdeme mellett — a szerző kutatásai alapján — jelentős az a törekvése, hogy rendszerezte és összefoglalta a matematika tanításával kapcsolatos korabeli és korát megelőző módszereket, nézeteket — melyek nagyrésze ma is időszerű a tanítási gyakorlatban —, és elterjesztésükre, általánossá tételükre törekedett.

Bizonyos értelemben népműveléstörténeti jellegű Tar Károly Klebelsberg Kunó neonacionalista neveléspolitikája (11) c. tanulmánya. A tanulmányában a klebelsbergi életmű összegezését ígéri. Ennek ellenére úgy érezzük, hogy részletesebb elemzés mindenképpen indokolt lett volna a kulturális koncepció jobb és alaposabb megértése és differenciáltabb bemutatása szempontjából. A szerző akkor, amikor az alapvető problémát fejtegeti, a neonacionalizmust, a Horthy-korszak sajátos ideológiáját, annak hatását elsősorban politikai szempontból közelítette meg és mutatta be. Szerintünk emellett igen lényeges lett volna a mélyebb, átfogóbb és nagyobb összefüggések érzékeltetése, annak elemzése és bemutatása, hogy a neonacionalizmusnak milyen hatása volt a pedagógia elméleti fejlődésére és iskolai gyakorlatára.

Lényegében az előbbi írás történeti folyamatásként olvashatjuk Kornis Gyula nevelésfilozófiájának főbb sajátosságai (12) c. tanulmányát, amelyre szintén a népművelési közelítés a jellemző. A tanulmány pozitívumai, eredményei mellett szót kell tennünk, hogy a szerző ugyan felvázolta a Kornis-féle „nemzetfogalmat”, de nem bírálta azt, csupán utalt arra, hogy a „meghatározó gazdasági szférát” ki-rekesztette a nemzetfogalom ismérvei közül.

Szívesen olvastuk volna annak sommás összegzését és összehasonlítását például a szocialista nemzet fogalmával. Sokkal többen foglalkozik Kornis kultúrfilozófiai koncepciójának fejtegetésével, mint sajátos nevelésfilozófiai, neveléspolitikai törekvéseinek, elképzeléseinek ismertetésével. Kevés az utalás arra, hogy a kornisi koncepciót a különböző társadalmi osztályok; csoportok, rétegek, egyesületek és pártok hogyan fogadták, mit valósítottak meg abból, míg merészebb ideológusok egyengetni nem kezdték a fasiszta nevelés útját.

A pszichológiai tanulmányok közül ÁDÁM PÉTER Újabb pszichológiai kutatások az iskola-reform szolgálatában (13) c. írásában röviden ismerteti az 1960-as években hazánkban végbement gazdasági-társadalmi változásokat, amelyek jelentős mértékben érintették az iskolai oktató-nevelő munkát is. A szerző abból a kérdésből indul ki, vajon „az ellentmondások feloldódtak-e mind, és a reformmunkálatok során nem keletkeztek-e újabb ellentmondások, amelyek gátolják a mind tökéletesebb kibontakozást”. Ismeretes, hogy az 1961. évi III. törvény csak kerettörvény, perspektívában szabta meg a fejlődés irányát és fokozatosan kell majd módosítani, csiszolni, finomítani, egyre jobban az élethez igazítani. Ha ezek idejében történnek, nem keletkezhetnek újabb ellentmondások, olyan tényezők, amelyek a kibontakozást akadályozzák. A szerző kategorikusan kijelenti, hogy a megreformált „tananyagmennységet a régi oktatási módszerekkel tanítani nem szabad”. Azzal egyetértünk, hogy szükséges az új, minél tökéletesebb módszerek kikísérletezése és alkalmazása, de a régi módszerek egyértelmű elvetése nem lett volna szerencsés s gátoltag hatott volna az iskolai oktató és nevelő munkára egyaránt.

Az érdeklődés vizsgálatának történeti fejlődésével, a különböző kutatási módszerekkel, a módszerek kiszélesedésével foglalkozik SÚRÁNYI GÁBOR Az érdeklődés vizsgálatának módszertani problémái (14) c. írása. Bírálja a kérdőíves módszer gyengéit, hibáit és bizonyítja, hogy egyedül nem alkalmas tudományos vizsgálatra. Hiányolja, hogy még napjainkban sincs korszerű, az érdeklődés lényegét, fejlődésének és keletkezésének törvényszerűségeit feltáró, összefoglaló jellegű elméleti munka. A nyugati országok kutatói ugyan rész kérdésekkel foglalkoznak, de az összefoglaló jellegű elméleti munka hiányzik. Hasonló a helyzet a Szovjetunióban is, ahol kézi könyvekben, tankönyvekben említés történik az érdeklődésről, részletkutatások is folynak, de az érdeklődés tudományos problémáit feltáró monográfiák még itt is hiányoznak. Végül a szerző egy korábban megkezdett, az általános iskolai tanulók tanulási motívumaival foglalkozó kísérletének a tervét, metodológiai szempontjait, elképzeléseit és kezdeti eredményeit vázolja. E vázlatos ismertetésben is igyekeztünk

érzékelteni a tanulmány sokrétűségét, a problémafelvetés újszerűségét.

Tanulói vélemények az iskoláról, tanárokról, tanulásról (15) c. tanulmánya egy vizsgálat érdekes, izgalmas részeredményét közli. Dolgozatot íratott általános és középiskolai tanulókkal „Hogyan szervezném az iskolát, ha én lennék az igazgató” címen. A dolgozatokban közel 1200 javaslat szerepelt, amelyekben a tanulók különböző véleményeket fogalmaztak meg az iskoláról, az iskolai munkáról, az ott tanító pedagógusokról stb. A szerző a tanulói válaszok feldolgozását és csoportosítását aszerint végezte, hogy az iskolai életnek melyik területét érintették. Általánosításokra, törvényszerűségekre megfogalmazására a szerző — a feldolgozott adatok alapján — nem vállalkozott, elsősorban arra törekedett, hogy a tanulói vélemények gazdag és bőséges adataiból felvillantson néhányat a tanulásról, tanárokról, iskolákról, és nem utolsósorban az iskolai munkáról. A tanulmányt pedagógiai tanulságok levonásával zárja.

A külföldi pedagógiai és pszichológiai folyóiratokban, szaklapokban mind gyakrabban olvashatunk arról, hogy egyes óvodákban az idegen nyelv oktatásával kísérleteznek. NÁPODVARI IMRÉNÉ arra vállalkozott, hogy a külföldi kísérletek eredményeit röviden összefoglalja, és két éves óvodai orosz nyelvi tanítási tapasztalatairól az *óvodai idegennyelv-oktatás lehetőségei* (16) c. tanulmányában beszámoljon. Arra a jelenleg még vitatott kérdésre, hogy egyáltalán szabad-e óvodás korban idegen nyelvet tanítani, a szerző egyértelműen igennel válaszol, és célszerűnek tartja. Ösztönöz hasonló kísérletek beindítására.

A *felnoitnevelési és népművelési* írások közül DUKÓ MÁTYÁS *Gerontológia és népművelés* (17) c. tanulmánya olyan új témakörrel, kérdéskomplexummal foglalkozik, amellyel eddig hazánkban alig foglalkoztak, jelentőségét súlyánál fogva sem gyakorlati, sem elméleti szempontból nem mérlegették megfelelően. A szerző foglalkozik az öregkori szellemi élet sajátosságaival, az alakíthatósággal, a megrekedés, a képezhetőség kérdéseivel, majd az öregedés folyamatát befolyásoló tényezőkkel, s vázolja azokat a lehetőségeket, formákat, módszereket, amelyeket a népművelésnek fel kell használnia, hogy az öregek újra megtalálják helyüket a társadalomban. A tanulmány aktuális, időszerű és e rövid méltatás is csupán érzékeltetni próbálja jelentőségét. Elsősorban elméletileg összegezte ezt a napjainkban valóban élő problémát és ezzel mintegy lehetővé tette, hogy a különböző állami, társadalmi és tömegszervezetek, népművelési intézmények, tsz klubok, alkalmi összejöveteli helyek stb. sajátos területüknek, adottságuknak és az öregek érdeklődési körének megfelelően a gyakorlatba átültessék és megvalósítsák a számukra legmegfelelőbb formákat, lehetőségeket. A szerző

érdeme, hogy a hazai irodalom feldolgozása, értékelése mellett a legjelentősebb külföldi írókra is hivatkozik, ezekre a kérdéssel foglalkozó kutatók figyelmét ráirányítja.

A *felnoitnevelés szükségessége, helye és alapvető feladatai a szocialista művelődés rendszerében* (18) c. tanulmányában érvekkel, tényekkel, adatokkal bizonyítja, hogy a szocializmus építése, ill. teljes felépítése időszakában is a felnöitnevelés szükséges tényező, majd sajátos feladatait elemzi a modern tőkés és a szocialista társadalomban.

A felnöitnevelés szükségességét bizonyítja a gazdasági, társadalmi és politikai tényezők, a dolgozók egyre növekvő általános és magasszintű szakműveltségi igénye, a tudomány és technika határát nem ismerő fantasztikus fejlődése. Vajon a nevelés meg tud-e felelni ennek a szükségletnek? — teszi fel a kérdést a szerző, s hosszan részletezi a megoldás lehetőségeit. Befejezésül a felnöitnevelés néhány aktuális nevelési feladatát vizsgálja.

TAR KÁROLY *A népművelés ügye az egyetemes tanügyi kongresszusokon* (19) c. írásában a tanügyi kongresszusok népművelési munkáját vizsgálja és értékeli. Ezek az időpontok (1848, 1896, 1928) hazánk társadalmi fejlődésének egy-egy szakaszát döntő módon meghatározó periódusával is egybe estek s ennek következtében a hivatalos népművelés célkitűzéseiben, eszközeiben és módszereiben is alapvető változások következtek be. A szerző megállapítja, hogy a „kongresszusok jegyzőkönyvi anyaga... nem nyújtja a korszakokénti népművelés teljes keresztmetszetét”. Megítélésünk szerint nem is nyújthatta, mert ezek a rendezvények az uralkodó osztály nevelési, népművelési, kulturpolitikai célkitűzéseit, törekvéseit szolgálták, így a progresszív erők művelődési mozgalmáról alig eshetett szó. Pedig a polgári radikálisok szabadiskolái, a szabadgondolkodók, a Galilei Kör és az Úttörő Társaság, az agrárszocialista olvasó és munkáskörök, nő- és ifjúsági egyesületek s nem utolsósorban a munkáspártok és a szakszervezetek munkálkodtak tudatosan a magyar nép műveltségi színvonalának felemelésén.

Az 1967-es kötetben *A népműveléstörténet tárgyának meghatározására* vállalkozik (20). Részletesen vizsgálja azoknak a kutatóknak a törekvéseit, kísérleteit, akik a népműveléstörténet tárgyának meghatározásával — korábban vagy napjainkban — foglalkoztak, s azt különbözőképpen értelmezték. Így Jancsó Benedek 1908-ból származó elképzeléseit, majd Déri Gyula rendszerét bírálja. Déri szubjektív alapon határozta körül a szabadoktatás tárgyát és „kizárásos alapon közelítette meg a tárgy és a tárgykör meghatározását. A kizárás fő szempontja az intézmények vizsgálata volt”. Napjainkban Novák József is kísérletet tett a tárgykör meghatározására, de ő is a kizárás módszeréhez folyamodott. A szerző a népmű-

veléstörténet tárgyát nem mereven, kategórikusan határolta körül, hanem a meghatározásnál figyelembe vette a mindenkori társadalmi változást, a belső mozgást, dialektikus fejlődést, s kísérletének ez legnagyobb pozitívuma.

A pedagógiai szociológia, szociálpedagógia, az egyetemi oktató-nevelő munka, a tanárképzés körébe tartozó írásokat is olvashatunk az 1967-es kötetben. *Vizsgálatok és tapasztalatok hallgatóink választott pályára és hivatásra nevelésének lehetőségeiről* (21) c. tanulmány szerzői kérdőíves felmérést végeztek első és harmadéves hallgatók körében. Felmérték a választott pálya indítékait és indoklását, az elérendő életcél meghatározását, a hallgatók aktivitását az egyetemi és egyetemen kívüli társadalmi akcióban, s az egyetemi közösségi munka és igény szint lényegét. A szerzők ez esetben lényegesnek tartották a „belépő” elsőéves és a „szakosodásnak induló” harmadéves hallgatók válaszait és azok szembeállítását valamennyi kérdés esetében pozitív, megegyező és negatív vonatkozásaiban. A befutott adatok egy része alapján megállapították, hogy még a harmadéves hallgatóknál is javítani, fokozni lehet és kell is „a pályaválasztás és életcél összhangját” és alaposabb nevelő munkával fokozható a ma még hiányos közösségi nevelés. Az így közreadott anyag is hasznosnak bizonyult nem jelentéktelen pedagógiai tapasztalatok levonására és általánosítására.

IZDEBSKA HELENA lengyel kutató tanulmányában (22) azt vázolja, hogy a napjainkban lejátszódó átalakulások fokozottabb igényeket támasztanak az iskolákkal és a tanárokkal szemben egyaránt, erőteljesebb koordinálást kívánnak az iskolai nevelés és az iskolán kívüli társadalmi csoportok között. Az új körülmények nem csak jól felkészült pedagógusokat kívánnak, hanem olyanokat, akik az iskolai és iskolán kívüli elfoglaltságot felülemelő nevelési folyamatnak is jó szervezői. A család funkciója is változott, szűkült, s erősödött a fiatalok egymással való kapcsolata, amely a jellem, a magatartási formák, nézeteik és érdeklődésük alakulását alapjaiban befolyásolja. A pedagógusoknak nevelő munkájuk során jobban figyelembe kell venni a családon és iskolán kívüli hatások megváltozott lehetőségeit, az alapvető társadalmi kapcsolatok lazulását, a családi hatás gyöngülését stb. A hazai szakembereknek arra kell törekedni, hogy az akadozó kutatásokat a holtpontról kilendítsék, s e területen is előbbre lépjenek és felzárkózzanak a nemzetközi élvonalba.

ÁGOSTON GYÖRGY *Az egyetemi hallgatók rendszeres tanulását segítő módszerek* (23) c. dolgozatában hangsúlyozza, hogy a felsőoktatás — egy két kísérleti jellegű próbálkozástól eltekintve — még napjainkban sem rendelkezik olyan jól kidolgozott módszerekkel, amelyek az egyetemi hallgatók rendszeres és terv-

szerű tanulásának elősegítését szolgálják. Márpedig közérdek is, hogy a hallgatók a tananyagot — egyéni képességüknek megfelelően — minél magasabb szinten, minél alaposabban és tartósabban elsajátítsák. A szerző szerint ezt segítik az előadások, a szemináriumi foglalkozások, a tankönyvek és a szakirodalom, a reális követelmények, az ellenőrzés, a hallgatók felvilágosítása a célszerű tanulási módszerekről stb. A szerző a követelményeket, az ellenőrzést és a hallgatók célszerű tanulási módszereit elemezte részletesen, az egyetemi hallgatók rendszeres tanulását segítő lényeges módszereket pregnánsan összefoglalta, és az egyetemi oktatók, pedagógusok figyelmét ráirányította napjaink e rendkívül fontos kérdésére.

BORBÉLY ANDRÁS tanulmányában (24) azoknak a tanárjelölteknek a beszámolóját dolgozta fel, akik a gyakorló gimnáziumban eltöltött félév után vidéki általános vagy középiskolába kerülve a pályakezdés legalapvetőbb, leglényegesebb problémáit összegezésszerűen vázolták. Ezek a beszámolók több esetben ismert pedagógiai tényeket erősítettek meg, de kevésbé ismertekre is felhívták a figyelmet. Mit is kaptak öt év alatt az egyetemről? — keresik a kérdésre a választ. A jó szakmai felkészítés mellett: „keves a pedagógiai gyakorlat”, „keves a szakdidaktikai felkészítés”, hiányzik a „kísérletekben való jártasság” stb. állítja a többség. A nevelési folyamatban is adódnak jócskán problémák: „a nevelési cél kiválasztása ... megvalósítása”, a diákokkal való kontaktus megteremtése, egészséges tanár-diák viszony kialakítása s egyéb munkafegyelmi és nevelési problémák. Nehézséget okoz az osztályfőnöki órákra való felkészülés, szokatlan a napi 4—5 órai tanítás, fegyelmezés. A kezdő szakemberek lelkiismeretesesek, helytálltak és jó munkát végeztek, mégis a szerző arra a következtetésre jut, hogy „tudatosan szervezett nevelői munkát alig végeztek, mert... erre sem az egyetem, sem a gyakorló gimnázium nem készítette fel őket... jelöltjeink nevelési gyakorlata kevés”. A jövő számára kell felkészíteni a jelen tanárnemzedékét, és itt nem tettünk meg mindent; még mindig nem késő a cselekvés.

Már a bevezetőben is említettük, hogy az intézet 1967-es tanulmányköte a JAUSZ BÉLA professzor iránti tisztelet és megbecsülés kifejezője. BOROS DEZSŐ közvetlen hangvételű tanulmányában (25) több évtizedes életútját, értékes munkásságát méltatja, központba állítva az embert, a pedagógust. Pedagógus, később a pedagógia elméletének és gyakorlatának kutatója, végül fáradhatatlan tudósa. Elméleti munkásságát méltatva, a szerző kiemeli nevelélméleti és neveléstörténeti tevékenységét. Tudományos munkásságának jelentős fejezetét alkotják azok a cikkek, előadások, megnyilatkozások, beszédek, referátumok stb., amelyek

a tanárképzéssel, a didaktikával, a metodikával, a túlterheléssel, a felsőoktatás pedagógiai kérdéseivel és egyéb időszzerű pedagógiai problémákkal foglalkoznak. Végül a szerző rámutat Jausz professzor fáradhatatlan „örökifjú” szervező munkásságára, amelyet a felszabadulás utáni időszak pedagógusainak átképzésével, a Kossuth Egyetem fejlesztésével és épületének bővítésével, a jogi kar felállításának tervével s az egyetemnek „egyetemmé, egyetemessé, universitássá” tételével stb. kapcsolatban kifejtett. A szerző nem vállalkozott az eddigi életút és elméleti munkásság teljes összegezésére, elsősorban az embert mutatta be a maga humanizmusával, szerénységével, lekiismeretességével; a pedagógust ábrázolta töretlen és fáradhatatlan lelkesedésével, akaraterejével, frissességével és ügyszeretetével; a kutatót méltatta önmaga és másokkal szemben támasztott igényességével. Így bontakozott ki az a portré, amely életének legfőbb állomásait, munkásságának legérzékeltetőbb vonásait rögzítette.

A megjelent módszertani tanulmányok az iskolai oktató-nevelő munka négy nagyobb területén érintik. Így többek között az osztályfőnök és az iskolai KISZ szervezet nevelő munkája, a magyar nyelv és irodalom tanításának egyes módszertani kérdései, az idegen nyelvi képzés problémái, korszerű törekvései, és az egyes természettudományos tárgyak oktatásának módszerei. NAGY JÁNOS tanulmányában (26) értékeli az osztályfőnöki órák fejlődését, a pedagógusok magatartását, állásfoglalását az osztályfőnöki megbízatásokkal kapcsolatban, jellemzi az osztályfőnöki munkakört és az órák vezetésének módszerét.

FAZEKAS SÁNDORNÉ a fiatalok önálló munkavégzésével, öntevékenységre nevelésével foglalkozik tanulmányában (27). A szerző tapasztalatai alapján összegzi egy középiskolai KISZ szervezet munkáját, és bemutatja az ifjúság önálló munkavégzésének számtalan formáját, területét, a kezdeményezést és öntevékenységet. Vázolja a mozgalmi munka legkülönbözőbb módszereit, utal az osztályfőnökök és a KISZ tanácsadó tanár együttműködésének fontosságára, majd a mozgalmi munka arányos elosztásának kérdéseivel foglalkozik. Több tanulmány foglalkozik a magyar nyelv- és irodalom tanításának módszertani problémáival. BARLA GYULA is új kísérletről számol be (28), helyesebben azokra a lehetőségekre, jelenségekre mutat rá, amelyek az iskolai gyakorlatban kialakult elemzéseken túlmutatnak. A szerző szerint a nyelvtani elemzést stilisztikai elemzéssel kell kiegészíteni, s ezáltal a nyelvtani és irodalmi óra közelebb hozható egymáshoz.

A középiskolai nyelvi elemzésről írt tanulmánya (29) az irodalmi szöveg rejtettebb titkait, törvényszerűségeit tárja fel, s példákon keresztül bizonygatja, hogy hogyan kell egy

egy irodalmi mű mélyére hatolni, hogyan kell a költői nyelvet elemezni. A nyelvi elemzési tevékenység sok egyéb jelentősége mellett a tanulói egyéniségformálás szuggesztív erejére is felhívja a figyelmet. Az *óda elemzése a középiskolában* c. írását (30) empirikus anyag alapján összegezte, míg *A műelemzés kérdéseiről* c. írásában (31) A Noszty fiú esete Tóth Marival c. Mikszáth regény elemzésével foglalkozik.

A versek szépségének megőrzése az iskolai elemzés során c. tanulmány szerzője (32) a versek hatástalanságának okát kutatja. Foglalkozik a „kifejező versolvasás, a szép versmondás” lehetőségeivel és módjaival, kiemelve a tanítási óra és a szakköri foglalkozás jelentőségét. Vázolja a bemutató olvasás kritériumait, majd a számonkérés igényességére hívja fel a figyelmet. Befejezésül a szavalókor szervezeti és tartalmi kérdéseivel foglalkozik, amely azt célozza, hogy a felnövekvő nemzedék úgy tanítsuk, hogy minél jobban megérezze és megértse a versek szépségét, szeresse, értékelje, mert eszmiségével formál és szépségével hódít, hogy minden tanuló elmondhassa magáról: „tudom és érzem, hogy miért szép” a vers, akkor nem marad rejtve szépsége.

A modern idegen nyelv tanításának problematikájával foglalkozik SZANYI GYULA. Tanulmányában (33) hangsúlyozza, hogy gyakorlati jellegű nyelvtanításra van szükség s példákkal bizonyítja, hogy néhány külföldi tantervben mennyire érvényesül a nyelvi anyag szelekciója. Mint korszerűtlen módszereket bírálja a nyelvtani szabálykultuszt, a túlzott grammatizálást, a merev bevésést, a ragozási sémák könyv nélküli taníttatását, a teoretizáló nyelvtanokat stb. Sürgeti a nyelvtanítás módszereinek összehangolását, a módszeres készségfejlesztést. A cikk, PÁLFI ISTVÁN az idegen nyelvi beszédkészség fejlesztésével kapcsolatos cikke (34), majd pedig azonos témakörű tanulmánya (35) jelentős segítséget nyújt különösen az angol nyelvet oktató kollégáknak. KOVÁCS DÁNIEL—PAÁL LÁSZLÓ közös tanulmányukban (36) a sátoralajuhelyi Kossuth Gimnáziumban megszervezett nyelvi laboratóriumban folyó munkáról számolnak be.

A természettudományos tárgyak közül három tanulmány foglalkozik a fizikatanítás kérdéseivel, módszereivel. NAGY LÁSZLÓ és NAGY LÁSZLÓNÉ írásukban (37) a természettudományos gondolkodásra nevelés kérdéseivel, problematikájával foglalkoznak. Megkísérik a fizika tanításán belül a természettudományos gondolkodásra nevelés tartalmát meghatározni. Elemzik egy egy tartalmi jegy sajátosságát, lényegét, pozitívumait, majd pedig a koncentráció szerepével és megnyilvánulásával foglalkoznak. A *félvezeték demonstrációs oktatása korszerű szemléltetéssel* s. cikkükben (38) a korszerű szemléltetés kérdéseit vázolják, hangsúlyozva, hogy a leglényegesebb mondani-

való nem maradhat kísérlet bemutatása nélkül, és a főhangsúlyt mindig azokra a kísérletekre kell helyezni, amelyek az adott jelenségsoport leglényegesebb kérdéseire, részere vonatkoznak. A kísérletekben legyen mindig valami új, az előző kísérletnél többet mondóbb. Utálnak a különböző tárgyakkal kapcsolatos koncentrációra, majd ismertetik a félvezetők oktatásának tartalmát. *Célszerű tevékenység kialakítása szakosított tantervű osztályok gyakorlatain c. tanulmányban* (39) a szerző a fizikai gyakorlatok szerepét méltatja az ismeretszerzésben. A II. osztályos gimnáziumi tanulók számára néhány témát javasol fizikai gyakorlatra, amellyel a szakos kollégáknak is komoly segítséget nyújt.

A biológiatanítás problematikájával KACSURA ISTVÁN foglalkozik. Írásában (40) vázolja a szemléltetés helyes módszereit a legfontosabb, leglényegesebb biológiai fogalmak kialakításában. Beszámol a közvetlen észlelés biztosításának módszeréről, a szemléltetés útján történő figyelem felkeltéséről, a tanítandó anyagrészt szemléltetéssel való bevezetéséről. *Az aktivitás biztosításának néhány lehetősége a biológiai oktatásban* (41) c. tanulmányában a tanulói aktivitásról ír a csoportoktatás során, majd méltatja a biológiai szakkört, mint az aktivizálás egyik eszközét, végül a tanulók otthoni munkájának aktivizáló hatását vizsgálja.

III.

Miután vázlatosan áttekintettük és ismertettük az 1963—1967-es ACTÁk-ban megjelent tanulmányokat, tanulságképpen néhány következtetéssel zárjuk sorainkat. A bevezetőben ugyan már utaltunk arra, hogy az említett fél-évtizedes periódusban pozitív irányú fejlődés mutatkozott, egyre színvonalasabb, igényesebb cikkeket olvashattunk, amelyek a pedagógia tudományának mind szélesebb területeit érintették, mégis azt kell megjegyeznünk — anélkül, hogy megállapításunkat cáfolnánk, vagy ellentmondásba kerülnénk —, hogy míg kezdetben a tanulmányok általában a hagyományos területekkel és témákkal foglalkoztak (1963-as, 1964-es kiadvány), addig az újabb kötetek témagazdagodásról s fejlődő kutatói tevékenységről adnak hírt.

Bizonyos aránytalanság és egyenetlenség mutatkozik a témákat tekintve. Ha figyelembe vesszük, hogy az érintett kiadványokban összesen 41 tanulmány jelent meg, akkor nagyon kevés a szám mellett a három pszichológiai dolgozat. Még rosszabb a helyzet az oktatáselmélettel kapcsolatban, e témakörrel mindössze egy cikk foglalkozik. A pedagógiai szociológia, szociálpedagógia is csak a legutolsó számban képviselteti magát. A neveléstörténet, a felnőttnevelési és népművelési tanulmányok

vonatkozásában megnyugtatónak és kielégítőnek ítéljük a közölt tanulmányok számát (6 ill. 4). Leggazdagabb, legváltozatosabb és legszélesebb területet érintő fejezet viszont a nevelésméлет, amely számszerűségében (8), de tartalmában is meghatározó jellegű. Mondhatnók, hogy az ACTA profilját is szinte egyértelműen ez adja.

A megjelent módszertani tanulmányok, cikkek hasznosak, széleskörű érdeklődésre is számottartóak. Néhány esetben itt is találkoznunk új kezdeménnyel, kísérletezéssel, új törekvésekkel. Különösen ki kell emelni az élményszerű osztályfőnöki órák tartásával, az ifjúsági mozgalommal, a nyelvtani elemzés új útjaival, a félvezetők oktatásával foglalkozó írásokat. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy csak néhány tárgy tanításának egyes módszertani kérdéseivel foglalkoztak a metodikusok — magyar nyelv és irodalom, fizika, biológia, modern idegen nyelv —, pedig egyes tárgyak tanításával kapcsolatban országosan is vita bontakozott ki, mint pl. a történelem, az orosz stb. esetében. Hiányoljuk, hogy csak a középiskolai oktatást érintő kérdésekkel foglalkoztak s itt is a humán tárgyakkal foglalkozó tanulmányok dominálnak a természettudomány rovására.

Eddig szándékosan azokat a területeket, témákat érintettük, amelyekről olvashattunk a kiadványokban. Viszont azt is meg kell mondanunk, hogy ezek a cikkek a neveléstudományak nem mindig a leglényegesebb kérdéseit érintették, gyakran csak apró rész kérdéseket boncolgattak, vagy már feltárt, a neveléstudomány előtt ismert problémát új összefüggésben világították meg, vagy méltatták, értékelték. Örömmel olvastunk volna nevelésfilozófiai, világnézeti problémákat érintő kérdésekről. Teljesen kimaradtak olyan területek, mint pl. az összehasonlító pedagógia, a szakoktatás, a szakképzés és tanárképzés problematikája, az oktatási reform eredményei és problémái, a differenciál-, csoport és programozott oktatás, modern audióvizuális, film és hangrögzítő eszközzel kapcsolatos kérdések, az általános pszichológiával, fejlődés- és neveléslélektannal kapcsolatos legújabb kutatási eredmények. A neveléstörténeti tanulmányok is többé-kevésbé feltárt, ismert területekkel, kultúrpolitikusokkal, pedagógusokkal foglalkoztak.

Lehet, hogy sokat követelünk, túlzott igényeket támasztunk? Bizonyosan... Tudjuk, hogy az elsődleges mindennapi oktató-nevelő munka, a viszonylag komoly túlterhelés és a nem kis számú levelező hallgatókkal való intenzív foglalkozás mellett nagyon kevés idő marad tudományos kutató munkára... Az apró hibáktól eltekintve a kiadványok tördelése, szedése és általában a nyomdai technika jó; az 1966—67-es kötetek új borítólappal, izléses, olvasható, nem hivalkodó kiállításban kerül-

tek az olvasók kezébe. Az egyes tanulmányokat orosz, angol, francia, német, de minden esetben kétnyelvű összefoglalás zárja le.

Irodalom jegyzék

1. PETRIKÁS ÁRPÁD: A kísérlet elemei a nevelési jellegű megfigyelésben. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 5—22. o.
2. PETRIKÁS ÁRPÁD: Az elsődleges közösség nevelési funkciójának kérdéséhez. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 5—18. o.
3. PETRIKÁS ÁRPÁD: Az önértékelés helye és szerepe a személyiségformálás folyamatában. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. X/II. 1964. 35—46. o.
4. DURKÓ MÁTYÁS: Nevelés és önnevelés a korszerű egyetemi oktató-nevelő munkában az ifjúkori sajátosságok alapján. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. X/II. 1964. 47—76. o.
5. BORBÉLY ANDRÁS: A kisiskolás nevelésének néhány kérdése. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. X/II. 1964. 17—34. o.
6. BORBÉLY ANDRÁS: A serdülő nevelésének néhány kérdése. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 39—51. o.
7. BAJKÓ MÁTYÁS: A munkára nevelés XIX. századi történetének néhány problémája. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 39—56. o.
8. BAJKÓ MÁTYÁS: A sárospataki kollégium a reformkorban. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 5—32. o.
9. NÉMEDI LAJOS: Hajnóczy József a magyar köznevelésről. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 71—81. o.
10. ERDÉLYI MÁRIA: Kerecs Ferenc nézetei a matematika oktatásával kapcsolatban. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 57—68. o.
11. TAR KÁROLY: Klebelsberg Kunó neonacionalista neveléspolitikája. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 33—52. o.
12. TAR KÁROLY: Kornis Gyula nevelésfilozófiájának főbb sajátosságai. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. X/II. 1964. 5—16. o.
13. ÁDÁM PÉTER: Újabb pszichológiai kutatások az iskolareform szolgálatában. *Mj. Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 55—68. o.
14. SURÁNYI GÁBOR: Az érdeklődés vizsgálatának módszertani problémái. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 69—92. o.
15. SURÁNYI GÁBOR: Tanulói vélemények az iskoláról, tanárokról, tanulásról. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 19—27. o.
16. NÁDUDVARI IMRÉNÉ: Az óvodai idegen-nyelv-oktatás lehetősége. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 29—38. o.
17. DURKÓ MÁTYÁS: Gerontológia és népművelés. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 23—38. o.
18. DURKÓ MÁTYÁS: A felnőttnevelés szükségessége, helye és alapvető feladatai a szocialista művelődés rendszerében. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 71—95. o.
19. TAR KÁROLY: A népművelés ügye az egyetemes tanügyi kongresszusokon. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 55—70. o.
20. TAR KÁROLY: A népműveléstörténet tárgya. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 83—98. o.
21. EGERI—PETRIKÁS: Vizsgálatok és tapasztalatok hallgatóink választott pályára és hivatásra nevelésének lehetőségeiről. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 21—34. o.
22. IZDRENSKA HELENA (Varsó): A szociálpedagógia — mint egyetemi studium — szerepe és eredményei a nevelők pedagógiai kultúrájának kialakításában. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 61—69. o.
23. AGOSTON GYÖRGY: Az egyetemi hallgatók rendszeres tanulását segítő módszerek. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 35—41. o.
24. BORBÉLY ANDRÁS: Tanárok pályakezdési nehézségeiről. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 43—49. o.
25. BOROS DEZSŐ: Jausz Béla, a pedagógus. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XIII/V. 1967. 5—17. o.
26. NAGY JÁNOS: Az élményszerű osztályfőnöki órák tartásának feltételei és lehetőségei a középiskolában. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 95—103. o.
27. FAZEKAS SÁNDORNÉ: KISZ-tagjaink az önálló munkavégzés útján. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 103—116. o.
28. BARLA GYULA: A nyelvtani elemzés új útjairól. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. IX/I. 1963. 117—126. o.
29. BARLA GYULA: A középiskolai nyelvi elemzésről. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XII/IV. 1966. 109—117. o.
30. BARLA GYULA: Az óda elemzése a középiskolában. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. X/II. 1964. 95—108. o.
31. BARLA GYULA: A műelemzés kérdéseiből. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 109—116. o.
32. NAGY JÁNOS: A versek szépségének megőrzése az iskolai elemzés során. *Acta Paedagogica Debrecina* Tom. XI/III. 1965. 95. 107. o.
33. SZANYI GYULA: A nyelvtan tanításának néhány kérdése a modern nyelvek közép-

- iskolai oktatásában. Acta Paedagogica Debrecina Tom. IX/I. 1963. 127—137. o.
34. PÁLFY ISTVÁN: Az idegen nyelvi beszéd-készség fejlesztésének néhány gyakorlati problémájáról. Acta Paedagogica Debrecina Tom. X/II. 1964. 109—114. o.
35. PÁLFY ISTVÁN: Az idegen nyelvi beszéd-készség fejlesztése a nyelvtan tanítása során. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XII/IV. 1966. 99—108. o.
36. KOVÁRS—PÁÁL: A nyelvi laboratórium az idegen nyelvi beszéd-készség fejlesztésének szolgálatában. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XIII/V. 1967. 121—132. o.
37. NAGY LÁSZLÓ és NAGY LÁSZLÓNÉ: Gondolatok a korszerű középfokú fizikatanításról. Acta Paedagogica Debrecina Tom. X/II. 1964. 79—94. o.

38. NAGY LÁSZLÓ—NAGY LÁSZLÓNÉ: A félvezetők demonstrációs oktatása korszerű szemléltetéssel. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XI/III. 1965. 71—84. o.
39. NAGY LÁSZLÓNÉ: Célserű tevékenység kialakítása szakosított tantervű osztályok fizikai gyakorlatain. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XIII/V. 1967. 113—120. o.
40. KACSUR ISTVÁN: A szemléltetés helye és módjai a biológiai fogalmak kialakításában. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XI/III. 1965. 86—94. o.
41. KACSUR ISTVÁN: Az aktivitás biztosításának néhány lehetősége a biológia oktatásban. Acta Paedagogica Debrecina Tom. XIII/V. 1967. 99—112. o.

VASKÓ LÁSZLÓ

A GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA ÉVKÖNYVE II. 1966.

(Budapest 1967. 405 lap)

A speciális nevelés különböző területeinek szakmai problémái legtöbbször elkerülnek az általános neveléstudomány művelőinek figyelmét. Jelentős változásnak, krízisnek vagy a neveléstudomány számára általános tanulsággal szolgáló átalakulásnak kell lezajlania ahhoz, hogy a speciális nevelés valamelyik területe az érdeklődés előterébe kerüljön, beszédtemává váljon, véleményre, állásfoglalásra késztesse.

A gyógypedagógia területén ma ilyen forrongó, útkereső változások szemtanúi vagyunk és a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola II. Évkönyve híven mutatja azt a nehezebb részt és nagyobb felelősséget, amit a Főiskola oktatói kara ebből az útkeresésből magára vállalt.

Különösen az Évkönyv elméleti kérdésekkel foglalkozó első harmada a „Tanulmányok szakmai-ideológiai vitáink anyagából” című fejezet az, amelyet a recensens a neveléstudomány általános művelői figyelmébe ajánlhat, nemcsak azért, mert ennek a fejezetnek a mondanivalója a gyógypedagógia területén valóban túlmutat, hanem azért is, mert ez a fejezet az új kialakulásának vajdó folyamataról is őszinte helyzetképet ad.

A fejezetben közölt tanulmányok eredetileg a szakmai-ideológiai vitákhoz készültek írásos hozzászólásként.

A szakmai-ideológiai viták előzményeit és célkitűzéseit Lovász TIBOR bevezetője (Gondolatok a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola II. Évkönyvéről) foglalja össze.

Lovász TIBOR a szakmai-ideológiai viták indító okát a gyógypedagógiai tevékenység lényegével kapcsolatos elméleti kérdések tisztázatlanságában jelöli meg. A gyógypedagógiai tevékenység lényegének pontos elméleti meghatározása azért vált aktuálissá, mert ettől

függ a gyógypedagógiai tanárképzés korszerűsítésének iránya, a gyógypedagógiai tanár tevékenységi körének és az arra felkészítő tanárképzés tartalmának meghatározása. Az elméleti kérdések tisztázatlansága főleg a gyógypedagógiai tevékenység specifikumának megállapításánál jelentkezett. Egyes nézetek szerint a gyógypedagógiai tevékenység specifikuma a tevékenység elnevezésében is megfogalmazott gyógyítási hatékonyság, más nézetek szerint a sajátos utakon sajátos eszközökkel történő személyiségfejlesztés. E mellett a fő kérdés mellett a reform időszakában a tanárképzést megalapozó korábbi elmélet több más tétele is vitatottá vált, pl. a gyógypedagógia egysége, a pavlovi fiziológia közvetlen megalapozó funkciója, a gyógypedagógia és segédtudományai viszonya.

A problematikus elméleti kérdések tisztázására a Főiskolán 1965-ben indultak meg a szakmai-ideológiai viták. Az első vita témáját Lovász TIBOR egyik korábbi dolgozata képezte (A gyógypedagógiai gyakorlat szerepe a gyógypedagógiai tanárképzés céljának meghatározásában), amelyet már a Főiskola előző I. Évkönyve leközölt. Az I. Évkönyv vitáiról több anyagot nem tartalmazott.

A későbbi vitákon került sor FÖLDES ÉVA „A társadalomtudományok művelése és az ideológiai harc” c. előadására, amely tanulmányként most jelent meg, valamint MÉHES JÓZSEF „Ophthalmodefektológia” c. könyvének megvitatására, amelyhez a most leközölt írásos hozzászólások kapcsolódnak.

FÖLDES ÉVA tanulmányában a tudatformák összetettségére, rétegzettségére, a haladó új és a visszahúzó régi együttes előfordulására hívja fel a figyelmet és ezzel kapcsolatban elemzi